

Risikovurdering av furuvednematode (FVN) *Bursaphelenchus xylophilus* i Norge – Del 1 - norsk kortversjon

**Uttalelse fra Faggruppe for plantehelse
i Vitenskapskomiteen for mattrygghet
24.06.08**

INNLEDNING

Dette dokumentet er en norsk kortversjon av VKMs risikovurdering ”Pest risk assessment of the Pine Wood Nematode (PWN) *Bursaphelenchus xylophilus* in Norway - Part 1”, VKM dok.nr. 08/906-4. Hele risikovurderingen på engelsk finner du på VKMs nettsider, under Faggruppe for plantehelse.

BAKGRUNN

Furuvednematode (FVN, *Bursaphelenchus xylophilus*) er en mikroskopisk rundorm som kan forårsake furuvisnesyke (”pine wilt disease”) i bartrær. Furuvisnesyke anses som den verste skogsykdommen i Japan.

I 1999 ble FVN påvist i Portugal. Dette førte til at flere land i Europa startet kartleggingsundersøkelser, uten at FVN ble funnet i disse undersøkelsene. I Norge har FVN så langt ikke blitt påvist, hverken i overvåkinger eller i stikkprøver av importerte varer.

Mattilsynet er bekymret for plantehelserisikoen dersom FVN skulle etablere seg i Norge. Mattilsynet startet derfor arbeidet med å lage en ”Faglig beredskapsplan for furuvednematode” våren 2007, og det foreligger nå et foreløpig utkast til beredskapsplan. I oktober 2007 ble det gjennomført en beredskapsøvelse, hvor det deltok representanter fra berørte departementer, direktorater, skogbruksbransjen og forvaltningsstøtten innen plantehelseområdet. Denne øvelsen medførte at alle berørte parter innså nødvendigheten av å fortsette arbeidet med beredskapsplanen. De kom også fram at de foreslåtte tiltakene ville kunne få omfattende samfunnsmessige, miljømessige og økonomiske konsekvenser. Det vil derfor være viktig at Mattilsynet kan dokumentere behovet for å iverksette slike tiltak og at effekten av tiltakene er faglig vurdert og dokumentert.

Det er i dag ikke tillatt å importere planter og plantedeler av bartrær, samt ubehandlet bartrevirke fra land der FVN er kjent å forekomme. EU-kommisjonen har påpekt at Norge bør vurdere å akseptere den plantesanitere beskyttelse som kontrollprogrammet for FVN i EU/Portugal og etableringen av sykdomsfrie områder i Portugal medfører, og som en følge av

dette tillate import fra Portugal. Mattilsynet trenger en evaluering av risiko forbundet med den seneste spredningen av FVN i Portugal før en eventuell endring av dagens plantesanitære regelverk kan vurderes.

På bakgrunn av dette har Mattilsynet, i et brev datert 21. februar 2008, bedt VKM om å gjøre en risikovurdering av FVN. For å kunne svare på Mattilsynets spørsmål bestilte VKM en rapport om FVN fra Bioforsk Plantehelse. VKMs Faggruppe for plantehelse har brukt denne rapporten som utkast til risikovurderingen og som grunnlag for å svare på del 1 i Mattilsynets bestilling. Risikovurderingen ble vedtatt av VKMs Faggruppe for plantehelse på et møte 3. september 2008.

OPPDRAK FRA MATTILSYNET

Mattilsynet ber om en risikovurdering av FVN (*Bursaphelenchus xylophilus*) i Norge, i henhold til den internasjonale standarden ISPM No. 11. Forhold som spesielt ønskes vurdert av VKM:

Del 1

- a. Sannsynlighet for introduksjon og spredning av skadegjøreren med innførsel av ulike typer planter og treprodukter i henhold til dagens plantehelseregulering.
- b. Hvilken betydning vil en eventuell framtidig forskriftsendring som åpner for import av planter, plantedeler, ubehandlet tømmer og trevirke av bartrær fra sykdomsfrie områder (Pest Free Areas) i Portugal til Norge, ha vedrørende sannsynligheten for introduksjon av skadegjøreren?

Del 2

- a. Hvilke produksjonsmessige og økonomiske konsekvenser vil en eventuell framtidig introduksjon, og spredning av skadegjøreren kunne få, dersom det besluttes å ikke iverksette bekjempelsestiltak? Hvilken effekt vil de forventede klimaendringene kunne få i løpet av de nærmeste 10, 30, 60 og 80 år, dersom det ikke iverksettes bekjempelsestiltak?
- b. Hvilken bekjempelseeffekt vil de enkelte foreslåtte tiltak i kapittel 6.2 i beredskapsplanen ha, dersom det besluttes å iverksette bekjempelse i henhold til den foreslåtte bekjempelsesplanen ved en eventuell påvisning i norsk natur? Hvor stor er sannsynligheten for at planteskadegjøreren vil bli utryddet med de tiltak som er foreslått? Hvilke økonomiske konsekvenser vil tiltakene få?

Mattilsynet tar forbehold om at det kan bli nødvendig å stille tilleggsspørsmål bl.a. vedrørende miljømessige og samfunnmessige konsekvenser ved en eventuell framtidig etablering og spredning av skadegjøreren i Norge.

KONKLUSJON

- Slik som handelen ser ut i dag er sannsynligheten stor for å innføre FVN via ubehandlede treprodukter med opprinnelse i områder hvor FVN forekomme (Kina, Japan, Canada, Korea, Mexico, Portugal, Taiwan og USA.). De krav til behandling som finnes i norsk regelverk gir et godt beskyttelsesnivå mot innførsel av FVN i de fleste produkttyper. Pakkemateriale av bartre (paller, kasser og lignende) har i dag lave krav til behandling til tross for at dette materialet har den største sannsynligheten for å være smittet av FVN. Fra 1. januar 2009 endres imidlertid Plante helses forskriften slik at pakke- og støttemateriale av trevirke som brukes ved innførsel av varer skal være varmebehandlet og merket i tråd med FAOs Internasjonale Standard nr. 15 (ISPM 15). Det vil redusere risikoen noe, men ikke helt med tanke på de store volumer av pakkemateriale som håndteres.
- Det er stor sannsynlighet for at FVN vil kunne etablere seg og spres i Norge. Vertplantene furu og gran er dominerende skogtrær (mer en 5 mill ha), og klimaet vil ikke hindre etablering da nematoden allerede finnes naturlig i områder i USA og Canada med tilsvarende klima. Nematoden spres av furubukker, skogbiller i slekten *Monochamus*. I Norge finnes noen lokale forekomster av samme art av furubukk som sprer nematoden i Portugal (*M. galloprovincialis*), men den mer vanlige arten hos oss (*M. sutor*) kan sannsynligvis også fungere som vektor for FVN.
- Situasjonen i Portugal er bekymringsfull. Utryddingsprogrammet i allerede smittede områder og buffersoner har ikke klart å hindre spredning av FVN til nye skogsområder. Vedrørende de såkalt smittefrie områdene i Portugal, så har ikke prøvetaking og overvåking vært god nok for å sikkert vise fravær av smitte. Å akseptere ubehandlede treprodukter fra disse områder i Portugal vil føre til en meget stor sannsynlighet for innførsel av FVN, og en stor sannsynlighet for etablering og spredning av FVN i norsk skog.
- De økonomiske konsekvensene dersom FVN etablerer og sprer seg i Norge vil bli vurdert i del 2 av risikovurderingen. Det samme gjelder effekten av mulige tiltak mot FVN, og hvilken effekt fremtidige klimaendringer vil ha på sannsynligheten for utbrudd av furuvisnesyke forårsaket av FVN.
- Usikkerhetsfaktorer: Å fastslå fravær av FVN i Norge avhenger av negativ informasjon. Furubukken *M. sutor* anses som en potensiell vektor for FVN, men dette har foreløpig ikke vært sett i naturen. Den nåværende lave tettheten av vektorbiller kan muligens forsinke men sannsynligvis ikke stoppe etablering av FVN i et lengre perspektiv. Mangel på informasjon om populasjonsdynamikk for FVN i kaldt klima kompliserer estimatet for spredning. Tollrutiner kan feile i å oppdage FVN. Import av tilsynelatende ufarlig materiale kan derfor utgjøre en ukjent risiko.

VURDERT AV

Den som utfører arbeid for VKM, enten som oppnevnte medlemmer eller på *ad hoc*-basis, gjør dette i kraft av sin egen vitenskapelige kompetanse og ikke som representanter for den institusjon vedkommende arbeider ved. Forvaltningslovens habilitetsregler gjelder for alt arbeid i VKM-regi.

Faggruppe for plantehelse:

Leif Sundheim (faggrupeleder), May Bente Brurberg, Trond Hofsvang, Christer Magnusson, Trond Rafoss, Brita Toppe, Anne Marte Tronsmo og Bjørn Økland.

Koordinator fra sekretariatet: Elin Thingnæs Lid

TAKK TIL

VKM har bestilt en rapport om FVN fra Bioforsk Plantehelse. VKM har brukt denne rapporten som grunnlag for å svare på Del 1 i Mattilsynets bestilling. VKMs Faggruppe for plantehelse ønsker å takke Christer Magnusson og Trond Rafoss for deres verdifulle arbeid med rapporten

En arbeidsgruppe nedsatt av Faggruppe for plantehelse har diskutert arbeidet med Bioforsk underveis i prosessen. Medlemmene av arbeidsgruppen, Leif Sundheim, Christer Magnusson, Trond Rafoss og Bjørn Økland, alle medlemmer av faggruppen, takkes for deres verdifulle arbeid med risikovurderingen.